

KAI KURIOS IMPORTUOJAMŲ PREKIŲ MUITINĖS VERTĖS NUSTATYMO PROBLEMAS

Dr. Juozas Radžiukynas

Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Muitinės veiklos katedra
Valakupių g. 5, 2016 Vilnius
Telefonas 274 06 18
Elektroninis paštas mvk@ltu.lt

Pateikta 2003 m. birželio 4 d.

Parengta spausdinti 2003 m. spalio 30 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Muitinės veiklos katedros vedėjas docentas
dr. Alfonsas Laurinavičius ir šios katedros docentas dr. Vladas Rimkus*

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjami importuojamų prekių muitinio įvertinimo nustatymo metodologiniai aspektai, pagrindiniai principai, muitinės vertės nustatymo metodai, jų taikymo sąlygos ir aplinkybės. Analizuojami muitinio įvertinimo Lietuvos teisės aktai, jų struktūra bei atitiktis Pasaulio prekybos organizacijos (toliau PPO) Muitinio įvertinimo susitarimo ir Europos Sąjungos (toliau ES) reglamentų nuostatomis. Kadangi pagrindinis importuojamų prekių muitinės vertės nustatymas yra sandorio vertė, nagrinėjami ne tik sandorio vertės elementai (komisiniai, priklausiniai, prekių įpakavimo, vežimo ir draudimo išlaidos ir kt.), bet ir atskleidžiamos su sandoriu susijusios sąvokos, tokios kaip „Pardavimas eksportuoti į importuojančią šalį“, „Sumokėta ar mokėtina kaina“.

I v a d a s

Lietuvai baigus derybos dėl narystės ES pagal derybinį skyrių „Muitų sąjunga“, muitinės veiklą reglamentuojantys teisės aktai buvo suderinti su ES muitinės kodeksu ir baigėsi pirmasis įstatymų kūrimo etapas. Lietuvai tapus ES nare iškilis ne mažiau svarbus uždavinys įgyvendinti jos *Acquis communnataire* muitinės veiklos srityje. Šiame etape, remiantis ES institucijų sprendimais, išaiškinimais, rekomendacijomis, reiks pasiekti, kad ES muitinės kodekso nuostatos būtų taikomos bendrai, užtikrinti pagrindines muitinės vykdomas funkcijas nesudarant jokių papildomų suvaržymų ir kliūčių teisėtam verslui.

Importuojamų prekių muitinė vertė, kuri yra importo arba eksporto muitų ir mokesčių apskaičiavimo pagrindas Lietuvai tapus ES nare, jos aktualumas ir administravimo reikšmė padidės, nes 75 proc. surinktų muitų sumos bus pervedama ES biudžetui sudaryti.

Rinkos ekonomika kelia reikalavimus sudaryti vienodas konkurencijos sąlygas visiems ūkio subjektams, todėl jų importuojamoms arba eksportuojamoms prekėms turi būti taikomos vienodos taisyklės apskaičiuojant įstatymų nustatytus muitus ir mokesčius. Muitų reguliavimo sistemoje advoliarinių (vertybinių) muitų normų, kurios operatyviau atspindi prekių kainų ir valiutos svyravimus, prekių kokybės skirtumus, taikymas netektų pranašumo, jeigu tarptautinėje prekyboje ar atskirose šalyse būtų taikomi skirtingi prekių muitinės vertės nustatymo metodai ir taisyklės.

Straipsnyje nagrinėjami muitinę vertę nustatantys Lietuvos teisės aktai, jų atitiktis PPO muitinio įvertinimo susitarimo ir Europos Bendrijų Tarybos 1992 m. lapkričio 19 d. reglamento Nr. 2913 „Dėl Bendrijos muitinės kodekso patvirtinimo“ bei Europos Bendrijų Komisijos 1993 m. liepos 2 d. reglamento Nr. 2454/93/EEB „Dėl Tarybos reglamento Nr. 2913/92/EEB „Dėl Bendrijos muitinės kodekso patvirtinimo“ įgyvendinimo nuostatų“ nuostatomis.

Importuojamų prekių muitinei vertei nustatyti Lietuvos ir ES šalių narių muitinių praktikoje sandorio metodas taikomas daugiau kaip 95 proc. importo atveju, todėl išsamiau ir plačiau nagrinėjami sandorio vertės elementai (komisiniai, priklausiniai, prekių įpakavimo, vežimo ir draudimo išlaidos ir kt.) bei su sandoriu susijusios sąvokos „pardavimas eksportuoti į importuojančią šalį“, „sumokėta ar mokėtina kaina“. Reikia pasakyti, kad šie sandorio vertės elementai dažnai yra tarptautinių organizacijų (PPO, Pasaulio muitinių organizacijų (toliau PMO)), specialistų ir mokslininkų diskusijų objektas.

Prekių muitinį įvertinimą reglamentuojantys PPO ir Europos Bendrijų dokumentai

Muitinė prekių vertė – tai prekių, patenkančių į muitų teritorijos jurisdikciją, vertė, nuo kurios apskaičiuojami muitai ir mokesčiai. Ji nustatoma pagal tam tikras tarptautinėje prekyboje priimtas taisykles ir procedūras. Muitinio įvertinimo, kaip ir daugumos kitų tarptautinės prekybos sričių reglamentavimo, principus ir taisykles nustato daugiašaliai valstybių derybų dėl prekybos ir tarifų priimti susitarimai [1].

Septintajame daugiašalių derybų dėl prekybos ir tarifų etape (Ženeva, 1973–1979), žinomame kaip Tokijo derybų etapas, buvo parengtas susitarimas dėl Bendrojo susitarimo dėl prekybos ir tarifų (GATT) VII straipsnio įgyvendinimo. Prieš Tokijo etapo derybas atskirose šalyse prekių vertė būdavo nustatoma skirtingai ir muitininkai remdavosi savo šalių įstatymais bei taisyklėmis. Tokia sistemų įvairovė keldavo neaiškumų apskaičiuojant importuojamų prekių muto mokesčių. Tam tikra nustatyta muto norma apmokestinama prekė, jos vertė kartais būdavo pernelyg padidinama taikant savo nuožiūra pasirinktus metodus. Tokia metodų įvairovė, ypač neteisingi ir savavališki būdai, didinantys apmokestinamų prekių vertę, tapo pagrindine tarptautinės prekybos netarifine kliūtimi.

Daugiašalių derybų dėl prekybos Urugvajaus raunde 1995 m. įkurta PPO perėmė visus anksčiau sudarytus GATT susitarimus ir buvo įpareigota spręsti valstybių – PPO narių ginčus dėl priimtų susitarimų taikymo. Urugvajaus derybų raunde priimtas susitarimas dėl „GATT 1994 VII straipsnio, skirto prekių muitinei vertei nustatyti, taikymo“ ir jo I–III priedai. Šie dokumentai sudaro visumą, vadinamą PPO muitinio įvertinimo susitarimu. Be to, PPO Muitinio įvertinimo komitetas priima sprendimus, PMO Muitinio įvertinimo techninis komitetas teikia paaiškinimus, patarimus, komentarus, studijų medžiagą, į kuriuos atsižvelgiama rengiant nacionalinius muitinio įvertinimo teisės aktus [13].

PPO muitinio įvertinimo susitarime įtvirtinti pagrindiniai įvertinimo principai, nustatyti muitinės vertės apskaičiavimo metodai, jų taikymo sąlygos ir taisyklės. Pagrindiniai principai, kuriais remiamasi nustatant importuojamų prekių muitinę vertę, yra šie:

- importuojamų prekių vertės nustatymas pagrįstas realiai sumokėta kaina arba kaina, kuri turi būti sumokėta už prekę;
- numatomi keli muitinės vertės nustatymo metodai. Pagrindinis iš jų – sandorio vertė. Kiti metodai taikomi laikantis griežtos tvarkos;
- numatyta muitinio įvertinimo sistema yra nešališka, vienoda ir neutrali. Ji atspindi tikrąją padėtį tarptautinėje prekyboje ir užkerta kelią nustatyti fiktyvią arba savo nuožiūra prekės vertę.

Susitarimo preambulėje pažymėta, kad vertės nustatymo procedūros neturi būti taikomos kovojant su dempingu.

Vadovaujantis PPO šalių narių prisiimtais narystės įsipareigojimais, šalies nacionaliniai importuojamų prekių muitinio įvertinimo teisės aktai turi atitikti Muitinio įvertinimo susitarimo principus, metodus ir taisykles.

Lietuvos Respublikos Seimas 2001 m. ratifikavo PPO/GATT dokumentus, prie kurių Lietuva prisijungė 2001 m. gegužės 31 d., tapusi PPO nare [2].

Lietuva, rengdamasi narystei ES, privalėjo teisės aktus, reglamentuojančius muitinės veiklą, suderinti su ES prekių importą ir eksportą reglamentuojančiais teisės aktais (t. y. Europos Bendrijų Tarybos 1992 m. lapkričio 19 d. reglamentu Nr. 2913 „Dėl Bendrijos muitinio kodekso patvirtinimo“ ir Europos Bendrijų Komisijos 1993 m. liepos 2 d. reglamentu Nr.

2454/93/EEB „Dėl Tarybos reglamento Nr. 2913/92/EEB „Dėl Bendrijos muitinės kodekso patvirtinimo“ įgyvendinimo nuostatų“ [14]. Teisės aktai buvo derinami pagal Lietuvos derybų dėl narystės ES derybinį skyrių „Muitų sąjunga“. Šis reikalavimas yra svarbus tuo, kad **išimtinę jurisdikciją** ES įgijo sutarties nuostatose, kuriose yra aiškiai suformuluotas visiškas ir nešališkas įgaliojimų perdavimas. ES jurisdikcijai priklauso **bendroji prekybos politika**, t. y. sritis, kurioje vien ES institucijos gali imtis veiksmų, o valstybėms narėms neleidžiami jokie konkuruojantys veiksmai.

Todėl ES šalių narių užsienio prekybos ir muitinių veikla reglamentuojama teisės aktais – **reglamentais**. Europos Bendrijų (EB) sutarties 189 straipsnis reglamentus apibūdina kaip **visuotinai taikomus, privalomus visa apimtimi ir tiesiogiai taikomus visose valstybėse narėse**. Jie taikomi tiems žmonėms ir subjektams, kurie pagal Bendrijos teisę yra teisės subjektai, t. y. valstybės narėms, fiziniams ir juridiniams asmenims. Nei valstybių narių valdžios institucijos, nei privatūs asmenys negali nesilaikyti kokios nors reglamentų normos, nes jie yra **privalomi visos apimties**. Pavyzdžiui, valstybės narės negali vienašališkai suteikti išimčių reglamento nustatytiems importo mokesčiams. Reglamentai yra **taikomi tiesiogiai**, vadinasi, jiems nereikia jokios nacionalinės priemonės, kuri inkorporuotų juos į valstybės narės teisinę sistemą. Europos Teisingumo Teismas (ETT) yra aiškiai nusprendęs, kad kiekviena nacionalinė priemonė, kuria bandoma inkorporuoti reglamentą į valstybės narės teisinę sistemą, yra neteisėta, nes ji menkina teisinį reglamentų pobūdį. Ji gali priimti reglamento reikalaujamas įgyvendinimo priemones, ir tai yra viskas, kas valstybei narei leidžiama [3].

Lietuvos Respublikos prekių muitinį įvertinimą reglamentuojančių teisės aktų sistema

Lietuva, kaip ir kiekviena šalis, PPO narė, prekių muitinį įvertinimą reglamentuojančius teisės aktus rengė vadovaudamasi PPO muitinio įvertinimo susitarimo nuostatomis ir jo aiškinamosiomis pastabomis. Rengiant Lietuvos Respublikos muitinio įvertinimo teisės aktus taip pat buvo remtasi PPO Muitinio įvertinimo komiteto sprendimais, PMO Muitinio įvertinimo techninio komiteto paaiškinimais, patarimais, komentarais, atliktų studijų medžiaga ir kt. Nors minėti PMO dokumentai yra rekomendacinio pobūdžio, tačiau jais vadovaujasi reglamentuojant specifinius muitinio įvertinimo atvejus ir atsižvelgiama muitinei priimant sprendimus dėl muitinės vertės nustatymo specifiniais importo atvejais. Tai numatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr. 748 patvirtintos Prekių muitinio įvertinimo tvarkos 2.7 punkte [5].

PPO yra priėmusi sprendimus dėl mokamų palūkanų nustatant muitinę importuojamų prekių vertę, dėl importuojamų automatinio duomenų apdorojimo įrangai skirtų laikmenų ir jose esančių duomenų bei programinės įrangos muitinės vertės nustatymo. Jų nuostatos atsispindi teisės aktuose.

Pagal muitinio įvertinimo nuostatų detalizavimo laipsnį galima skirti tris Lietuvos Respublikos teisinės bazės lygmenis.

I lygmuo

1. Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas [4].

Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas – tai pagrindinis teisės aktas, kuriuo remiasi muitinė, vykdydama jai pavestas funkcijas.

Muitinės kodekso VI skyriaus 29–37 straipsniai reglamentuoja muitinį prekių įvertinimą. Šiame skyriuje pateiktos pagrindinės muitinio įvertinimo metodų taikymo nuostatos, reglamentuotos pagrindinio – sandorio vertės metodo taikymo sąlygos, nurodytos paslaugų išlaidos ir prekės priedėlių, kurie nustatant importuojamų prekių muitinę vertę pagal sandorio vertės metodą turi būti priskaičiuojami arba išskaičiuojami iš prekių sandorio kainos. Muitinės kodekse nustatyta ir muitinio įvertinimo paskirtis. 29 straipsnis skelbia, kad šiame skyriuje nustatyta muitinio įvertinimo tvarka vadovaujasi taikant muitų tarifą, kitus importo mokesčius, taip pat įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytus importo draudimus bei apribojimus, susijusius su prekių verte.

II lygmuo

1. Prekių muitinio įvertinimo tvarka [5].

Prekių muitinio įvertinimo tvarka (paskutinė redakcija), patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr. 748, vadovaujamosi įgyvendinant Lietuvos Respublikos muitinės kodekso VI skyriaus ir kitas su prekių muitiniu įvertinimu susijusias nuostatas. Ji išsamiau reglamentuoja muitinio įvertinimo metodų taikymą importuojamų prekių muitinei vertei nustatyti.

2. Supaprastinta importuojamų greitai gendančių prekių muitinio įvertinimo tvarka [6].

Ši tvarka paprastai reglamentuoja pagal konsignacijos sutartis tiekiamų importuojamų žemės ūkio produktų, išvardytų greitai gendančių prekių, kurių muitinė vertė gali būti nustatoma supaprastinta tvarka, sąraše, muitinį įvertinimą, kai vietoj Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 30, 31 ir 32 straipsnių nuostatų muitiniam įvertinimui taikoma Europos Bendrijų Komisijos nustatyta jų sutartinio vieneto – 100 kilogramų masės *neto* vertė (vadinama nustatytoji vertė).

III lygmuo

Trečiojo lygmens teisės aktais nuodugniau reglamentuojami tam tikri sandorio vertės metodo taikymo elementai (transportavimo ir pakrovimo bei iškrovimo paslaugos) arba specifinių prekių, pavyzdžiui, naudotų automobilių, laikmenų ir jose esančių duomenų bei programinės įrangos muitinis įvertinimas. Tai Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus įsakymais patvirtintos tvarkos, instrukcijos, parengtos atsižvelgiant ir vadovaujantis PPO ir PMO sprendimais, išaiškinimais, komentarais.

1. Prekių muitinio įvertinimo tvarkos tam tikrų nuostatų taikymo metodika [7].

Šios metodikos paskirtis – išaiškinti, kaip turi būti taikomos tam tikros Prekių muitinio įvertinimo tvarkos nuostatos pateikiant konkrečius jų taikymo praktikoje pavyzdžius. Ji parengta vadovaujantis PPO aiškinamosiomis pastabomis, sudarančiomis Muitinio įvertinimo susitarimo visumą.

2. Prekių sandorio vertės patikslinimo jų gabenimo, draudimo, krovimo bei tvarkymo išlaidomis taisyklės [8]. Jose nustatytos transporto, prekių pakrovimo, iškrovimo bei tvarkymo išlaidų apskaičiavimo ir jų įtraukimo į prekių sandorio vertę, kai prekės gabenamos laikantis INCOTERMS 2000 pristatymo sąlygų.

3. Muitinės vertės deklaracijos (forma VD1) pildymo bei muitinio įforminimo instrukcija [9]. Instrukcijoje nurodoma, kaip turi būti taikoma muitinės vertės deklaracijos forma VD1, galiojanti ir ES šalyse narėse, kaip turi būti deklaruojami visi prekės vertės elementai, kuriuos reikia priskaičiuoti arba išskaičiuoti taikant sandorio vertės metodą. Importuotojui nenurodžius jam tenkančių išlaidų arba tam tikrų sandorio aplinkybių, kurios turėjo įtakos sandorio kainai, muitinės vertės deklaracija yra neteisingą prekės vertės duomenų deklaravimą įrodantis dokumentas.

4. Importuojamų automatinio duomenų apdorojimo įrangai skirtų laikmenų ir jose esančių duomenų bei programinės įrangos muitinės vertės nustatymo tvarka [10]. Tvarkoje nurodoma, kaip nustatoma apdorojimo įrangai skirtų laikmenų ir jose esančių duomenų bei programinės įrangos muitinė vertė. Jeigu duomenų apdorojimo programos, techninės, prekybos ar verslo ataskaitos, grafikai, statistiniai duomenys ar pan. importuojami fizinėse laikmenose, skirtose automatinio duomenų apdorojimo įrangai, importuojamų prekių muitinei vertei laikoma tik neįrašytų laikmenų muitinė vertė. Ši tvarka atitinka PPO Muitinio įvertinimo komiteto 1995 m. 4.1 sprendimo „Automatinio duomenų apdorojimo įrangai skirtų laikmenų ir jose esančios programinės įrangos muitinės vertės nustatymas“ nuostatas.

5. Naudotų automobilių muitinio įvertinimo metodika [11]. Vadovaujantis šia metodika, kai susidėvėjusių dėl įprastinio naudojimo ar kitokio poveikio importuojamų naudotų automobilių muitinė vertė, jeigu jos nustatyti negalima įprastiniu muitinio įvertinimo metodu, nustatoma pagal naudotų automobilių katalogų apskaičiuotas importo kainas. Metodikos nuostatos atitinka PMO rekomendacijas dėl naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo.

Atlikta teisės aktų palyginamoji analizė parodė, kad muitinio įvertinimo Lietuvos teisės aktai atitinka PPO muitinio įvertinimo susitarimo, PPO Muitinio įvertinimo komiteto priimtus

sprendimus, PMO Muitinio įvertinimo techninis komiteto paaiškinimų, patarimų, komentary, studijų nuostatas.

Tai patvirtina ir faktas, kad Lietuva, 2001 m. gegužę tapusi PPO nare, 2001 m. lapkritį sėkmingai užbaigė stojimo į Europos Sąjungą derybinį skyrių „Muitų sąjunga“.

Importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo metodai

Muitinio įvertinimo susitarime numatyti šeši skirtingi prekių muitinės vertės nustatymo metodai, kurie taikomi griežtai hierarchine tvarka.

Pirmasis importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo metodas yra **sandorio vertės metodas**, kurio pagrindą sudaro kaina, realiai sumokėta arba priklausanti sumokėti už prekę priskaičiuavus Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 33 straipsnyje numatytas transporto paslaugų, tarpininkavimo, įpakavimo išlaidas bei importuojamų prekių gamybai panaudotų medžiagų ir paslaugų, kurias pirkėjas pateikė pardavėjui nemokamai ar sumažinta kaina, vertę ir išskaičiuavus 33 straipsnyje numatytas išlaidas. Sandorio vertės metodas Lietuvoje taikomas 96 proc. importo atvejų. Šis metodas ES valstybėse taikomas 95 proc., Japonijoje – 96,6 proc., JAV – 94,0 proc. importo atvejų [12].

Importuojamų prekių sandorio vertės pagrindas yra kaina, už kurią prekės buvo parduotos eksportuoti į importuojančią šalį. Taigi importuojamų prekių **pardavimo faktas** turi būti įvykęs prieš importą. Siekiant išvengti to, kad kas nors gali būti praleista, kas yra būtina sandoriui, ši sąvoka Prekių muitinio įvertinimo susitarime nėra apibrėžta. Pardavimą galima laikyti komercine operacija, atitinkančia tam tikras sąlygas ir reikalavimus, numatytus sutartyje. Todėl Prekių muitinio įvertinimo susitarime yra pateiktos tik situacijos, kai importuojamos prekės negali būti svarstomos kaip pardavimo objektas. Tai:

- nemokamos siuntos: dovanos, komerciniai pavyzdžiai. Pirkėjas užsienio tiekėjui nemoka arba moka tik dalį, pavyzdžiui, už prekės pristatymą;
- konsignacijos pagrindu importuojamos prekės, kurios bus parduotos po importavimo. Šiuo atveju prekės išsiunčiamos į importuojančią šalį ne kaip parduotos, o ketinant jas parduoti geriausia kaina tiekėjo sąskaita;
- prekės, importuotos įmonės filialo, kuris nėra atskiras juridinis asmuo;
- prekės, kurios pateiktos pagal išperkamosios nuomos sutartį ar išnuomotos ir kurios išlieka siuntėjo nuosavybe. Šiuo atveju prekės savininkas lieka tas pats, todėl jos nėra parduotos.

„**Pardavimas eksportuoti į importuojančią šalį**“ reiškia, kad importuojamų prekių sandorio vertė gali būti nustatoma tik toms prekėms, kurios pagal pirkimo ir pardavimo sandorį yra parduotos išvežti iš vienos šalies muitų teritorijos į kitos šalies muitų teritoriją. Šiuo atžvilgiu būtinas tik tarptautinis prekių transferas ir nereikalaujama, kad pardavimas įvyktų toje pačioje eksportuojančioje šalyje. Taigi pardavėjas gali būti prekes eksportuojančios, trečiosios šalies ar importuojančios šalies juridinis arba fizinis asmuo.

Sumokėta arba mokėtina kaina. Į sumokėtą arba priklausančią sumokėti už prekes kainą turi būti įtraukti visi pirkėjo mokėjimai, pardavėjui arba trečiajai šaliai vykdant pardavėjo įsipareigojimus. Šitas patikslinimas ypač svarbus tuomet, kai, pavyzdžiui, kainą pardavėjas mažina skolos pirkėjui dydžiu. Panaši padėtis būna ir tada, kai pirkėjas visiškai arba iš dalies atsiskaito už pardavėjo skolą trečiajai šaliai. Šios netiesioginio mokėjimo formos yra būdingos komercinėje praktikoje.

Tokios veiklos kaip rinkos tyrimas, reklama, parodų organizavimas, dalyvavimas prekybos mugėse ir parodose, prekių testavimas, kurias prisiima pirkėjas savo sąskaita, nėra netiesioginiai mokėjimai, jeigu tai ir būtų padaryta pardavėjo naudai. Tačiau, jeigu pardavėjas apmoka šias išlaidas ir jas susigrąžina įskaičiuodamas į kainą, jos neišskaičiuojamos iš prekių sandorio kainos.

Kai kalbama apie sumokėtą arba priklausančią sumokėti už prekes kainą finansinio režimo požiūriu, pirkėjas gali atsiskaityti su pardavėju importo metu, iš anksto arba po tam tikro laiko, įvežus prekes. Sumokėjimo už prekes būdai ir sąlygos yra nustatomos komerciniuose

dokumentuose – sutartyje, sąskaitoje–faktūroje. Už prekes gali būti sumokama grynaisiais, banko pavedimu arba akredityvu.

Nustatant sandorio kainą, sumokėtą arba priklausančią sumokėti už prekes, įvertinama nuolaidos, taikomos pirkimo ir pardavimo sandoryje nustatytoms prekėms. Kiekio ir mokėjimo nuolaidos dažniausiai pasitaiko komercinėje praktikoje. Prekybos nuolaidas, kurias suteikia pardavėjas pirkėjui, gali lemti įvairūs veiksniai: prekybos mastas, paskatinimas pirkėjo pirkti prekes ateityje, pardavėjo prisitaikymas prie rinkos kainų ir kt.

Sandorio vertė – tai pinigų suma, faktiškai sumokėta arba mokėtina už prekę, parduotą eksportuoti į importuojančią šalį, patikslinta paslaugų, tenkančių pirkėjui, išlaidomis ir tam tikrų prekes elementų, susijusių su importuojamomis prekėmis, verte. Tokie sandorio vertės elementai yra:

- komisiniai (išskyrus pirkimo) ir brokerio tarpininkavimo paslaugų vertė;
- įpakavimo sąnaudos ir talpų vertė;
- priklausinių (žaliavų, medžiagų, detalių, komponentų ir pan.) ir paslaugų (projektavimo, meninio apipavidalinimo ir dizaino darbų), susijusių su importuojamų prekių gamyba, teikimo pirkėjui nemokamai ar sumažintomis kainomis vertė;
- su prekėmis susiję mokesčiai už patentus ir licencijas, kurių muitinė vertė nustatoma;
- importuotų prekių pardavimo pajamų dalis, tenkanti pardavėjui;
- prekių gabenimo ir draudimo išlaidos iki įvežimo į importuojančios šalies muitų teritoriją.

Nustatant importuojamų prekių sandorio vertę, kitų pirkėjo prisiimtų veiksmų, išskyrus anksčiau minėtus, sąnaudos nėra įskaičiuojamos į faktiškai sumokėtą arba mokėtiną prekių kainą.

Atsižvelgiant į prekių savybes ir charakteristikas kai kurie išvardyti elementai gali sudaryti didelę prekės sandorio vertės dalį. Pavyzdžiui, išoriniam poveikiui jautrių prekių (vaistų, medicininių preparatų, elektroninės aparatūros ir kt.) didelę prekių sandorio kainos dalį gali sudaryti įpakavimo išlaidos; kompiuterinės technikos, prietaisų, vaistų ir kitų žinių reikalaujančių prekių – mokesčiai už patentus ir licencijas, daug sveriančių ir tolimais maršrutais gabenamų prekių – transportavimo, pakrovimo ir iškrovimo išlaidos. Todėl muitinei kontroliuojant importuotojų deklaruojamą prekių sandorio vertę svarbu nustatyti, ar visos pirkėjui tenkančios išlaidos yra įskaičiuotos į prekių sandorio vertę.

Pažymėtina, kad iš prekių sandorio kainos išskaičiuojamos pirkėjo išlaidos už tam tikrus darbus ir paslaugas, jeigu jos atskirtos nuo importuojamų prekių faktiškai sumokėtos ar mokėtinės kainos. Tai pirkėjo mokėjimai už statybos, montažo, surinkimo, priežiūros ir techninės pagalbos darbus, atliktus importavus tokias prekes kaip pramoniniai įrenginiai, mašinos arba įranga;

- muitai ir mokesčiai importuojančioje šalyje;
- transportavimo išlaidos importuojančios šalies muitų teritorijoje;
- statybos, surinkimo, priežiūros arba techninės pagalbos išlaidos importavus gamyklų įrangą, mašinas, įrenginius arba panašias prekes.

Nors **sandorio vertė** laikoma bendrąja taisykle nustatant importuojamų prekių muitinę vertę, tačiau ji **negali būti taikoma šiais atvejais**:

- kai prekės neparduodamos;
- kai pirkėjui numatyti disponavimo arba naudojimo apribojimai tai prekei (pvz., pirkėjas gali perparduoti prekes tik tai didmeninės prekybos įmonei; staklės parduodamos nominaliaja kaina, jei pirkėjas jas naudos tik labdaros tikslams), išskyrus, kai:
 - a) įvedami įstatymų numatyti apribojimai (pvz., pakavimo reikalavimai, reikalavimai turėti licenciją prekes naudoti arba perparduoti);
 - b) apribojama geografinė teritorija, kurioje prekės gali būti parduodamos (pvz., ribojimas pardavinėti Europos šalims, ribojimas pardavinėti tik Rytų Lietuvoje, kur pardavėjas nėra įsitvirtinęs prekių rinkoje);
 - c) apribojimai neturi esminio poveikio muitinei prekių vertei (pvz., neseniai importuotas modelis neturi būti parduodamas ir eksponuojamas iki nustatytos atitinkamos datos);

–kai pardavimui turėjo įtakos tam tikros sąlygos arba aplinkybės, pagal kurias vertė negali būti nustatoma:

- a) pardavėjas nustato prekių kainą, jei pirkėjas įsipareigoja nupirkti atitinkamą kitų prekių kiekį;
- b) importuojamų prekių kaina priklauso nuo kainos, kuria importuojamų prekių pirkėjas parduoda kitas prekes importuojamų prekių pardavėjui;
- c) importuojamų prekių kaina nustatoma papildomomis atsiskaitymo už prekes formomis, kai pusiau apdorotas prekes pardavėjas tiekia pirkėjui, jei pirkėjas įsipareigoja pateikti pardavėjui tam tikrą kiekį pagamintų prekių.

PMO patariamojoje nuomonėje 16.1 paaiškinta, kad tais atvejais, kai sąlygų ir aplinkybių poveikio importuojamoms prekėms dydį galima nustatyti, importuojamų prekių muitinė vertė gali būti sandorio vertė, t. y. faktiškai sumokėta arba mokėtina kaina, patikslinta pirkėjo tiesiogiai arba netiesiogiai mokamais pardavėjui ar trečiajai šaliai mokėjimais. Todėl mokėjimo dydis, kai jis žinomas ir susijęs su importuojamomis prekėmis, yra faktiškai sumokėtos ar mokėtinės kainos dalis. Konkreti administracija sprendžia, ar jiems netrūksta informacijos sąlygų ar aplinkybių vertinimo konkrečiam dydžiui nustatyti;

–kai pirkėjas ir pardavėjas yra susiję ir nustatoma, kad tarpusavio ryšys turėjo įtakos kainai.

Stambioms korporacijoms būdingas aukštas prekių gamybos proceso specializavimo ir kooperavimo lygis, mišri akcinio kapitalo sudėtis, todėl šiuolaikinėje tarptautinėje prekyboje didelę sandorių dalį sudaro susiję asmenys. Esant tokiems susijusių asmenų sandoriams prekių kainos dažnai nustatomos veikiant kitiems veiksniams, jos neatitinka vyraujančios prekių rinkos kainų lygio, kuris nusistovi esant laisvai konkurencijai. Tokiais atvejais prekių kainos dažnai būna mažesnės arba didesnės. Todėl Lietuvos muitinei svarbu kontroliuoti susijusių asmenų importuojamų prekių pirkimo ir pardavimo sandorio vertę, įvertinti, ar tarpusavio ryšys turėjo įtakos importuojamų prekių deklaruotai sandorio vertei.

Daugiašalėse derybose Urugvajaus raunde buvo pasiūlyta, jog įrodyti sandorio vertės nepripažinimą turėtų ne muitinė, o importuotojas. Dėl to 1995 m. PPO Muitinio įvertinimo komitetas priėmė sprendimą dėl atvejų, kai muitinės tarnybos turi pagrindo abejoti deklaruojamos vertės teisingumu ir tikslumu. Šio sprendimo nuostatos įtrauktos į Prekių muitinio įvertinimo tvarką, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr. 748 (59 punktas).

Alternatyvūs prekių muitinio įvertinimo metodai

Jeigu importuojamų prekių muitinei vertei nustatyti sandorio vertės metodo taikyti negalima, galima pasirinkti vieną iš penkių muitinio įvertinimo sutartyje numatytų metodų. Pirmasis jų – tapačių prekių, parduodamų eksportuoti į tą pačią importuojančią šalį, sandorio vertė. Jeigu laikantis nustatytų sąlygų ir nuostatų tapačių prekių sandorio vertė negali būti taikoma, įvertinimo pagrindas turėtų būti panašių prekių, parduodamų eksportuoti į tą pačią importuojančią šalį, sandorio vertė. Taikant tapačių arba panašių prekių sandorio vertės metodą svarbūs tokie **kriterijai kaip tapačių ir panašių prekių apibrėžimas, jų pardavimo komercinis lygis ir kiekis bei pardavimo eksportuoti į importuojančią šalį laikas. Tapačiomis laikomos prekės**, jeigu jos yra tokios pat visais atžvilgiais, įskaitant fizines charakteristikas, kokybę ir reputaciją. Panašios prekės vertinamos pagal komponentų skaičių, žaliavų medžiagas, panaudotas joms gaminti, pagal tai, ar jos atlieka tas pačias funkcijas ir komerciškai yra pakeičiamos kitomis vertinamomis prekėmis, ir pagal kitas charakteristikas. **Panašios prekės** yra tokios prekės, kurios pagamintos toje pačioje valstybėje ir kurios, nors ir nėra tapačios visais atžvilgiais, turi panašias savybes, pagamintos iš panašių medžiagų, gali atlikti tas pačias funkcijas ir vienos kitą pakeisti. Prekių kokybė, reputacija rinkoje, prekių ženklai, kuriais jos pažymėtos, – tai dalis veiksnių, į kuriuos turi būti atsižvelgiama nustatant, ar prekės panašios.

Taikant tapačių arba panašių prekių sandorio vertės metodus, prekės turi būti parduodamos eksportuoti į importuojančią šalį **tuo pačiu arba beveik tuo pačiu metu** kaip ir vertinamos prekės. „Tuo pačiu metu“ arba „beveik tuo pačiu metu“ turi apimti artimiausią eksportavimo datai laikotarpį, per kurį verslo praktika ir rinkos sąlygos, darančios įtaką kainai, lieka tos pačios. Tapačių arba panašių prekių atveju sandorio vertė taip pat turi būti pagrįsta tokio paties komercinio lygmens pardavimu ir iš esmės tokiau pat prekių kiekiu kaip ir tų prekių, kurių vertė nustatoma.

Jeigu tapačių arba panašių prekių metodais prekės vertės nustatyti negalima, t. y. nėra tokių prekių importo atvejų, atitinkančių nustatytus reikalavimus, importuojamų prekių muitinė vertė nustatoma **dedukciniu metodu**, kuris iš esmės skiriasi nuo anksčiau minėtų. Šiuo metodu vertės nustatymas paremtas importuotų tapačių arba panašių prekių pardavimo kaina importuojančioje šalyje. Dedukcinė vertė yra prekių vieneto apskaičiuota kaina. Nustatant dedukcinę vertę, iš tapačių ar panašių prekių, kurių nesusijusiems pirkėjams parduotas didžiausias kiekis, vieneto kainos išskaičiuojami sumokėti ar sutarti mokėti komisiniai arba pelnas bei bendrosios išlaidos, išlaidos, susijusios su prekių pardavimu importuojančioje šalyje (transportavimo, sandėliavimo, laikymo ir kt.), maito ir kiti nacionaliniai mokesčiai, mokami už importuojamas prekes.

Taikant dedukcinį metodą atskaičiuojama taip pat maito rinkliava bei kiti nacionaliniai mokesčiai, kuriuos reikia sumokėti importuojančioje šalyje.

Jeigu minėtų metodų negalima taikyti, importuojamų prekių muitinė vertė nustatoma **sumavimo metodu**, t. y. apskaičiuota verte (vertės nustatymas pagrįstas eksportuotojo prekės gamybos išlaidomis). Jeigu visi muitinio įvertinimo metodai taikomi laikantis jų nuoseklumo, tai importuotojo pageidavimu dedukcinis ir sumavimo metodai gali būti sukeičiami vietomis. Importuojamų prekių vertė nustatoma sumuojant medžiagų ir perdirbimo išlaidas arba vertę, pelną ir bendrąsias išlaidas. Šie prekės vertės elementai nustatomi remiantis gamintojo arba jo įgalioto asmens pateikta informacija.

Paskutinis muitinio įvertinimo metodų hierarchijoje yra **vadinamasis rezervinis metodas, t. y. kiti priimtini būdai muitinei vertei nustatyti**. Jei nė vieno iš anksčiau minėtų metodų taikyti negalima, muitinė vertė nustatoma lanksčiai taikant kurį nors iš dar anksčiau minėtų metodų atsižvelgiant į PPO muitinio įvertinimo susitarimo nustatytus reikalavimus. Muitinio įvertinimo susitarime numatyta, kad importuojamų prekių muitinei vertei nustatyti draudžiama naudoti:

- prekių, pagamintų importuojančioje šalyje, pardavimo kainą;
- aukštesniąją iš dviejų alternatyvių verčių;
- prekių eksportuojančios šalies vidaus rinkoje kainą;

- kitokius prekės gamybos savikainos kaštus, negu sumavimo metodu nustatyti Muitinio įvertinimo susitarime;
- kainą prekių, eksportuojamų į kitą, o ne į importuojančią šalį;
- minimalią muitinę vertę;
- savo nuožiūra nustatytą arba netikrą vertę.

Išvados ir pasiūlymai

1. Importuojamų prekių muitinė vertė yra importo arba eksporto muitų ir mokesčių apskaičiavimo pagrindas. Lietuvai tapus ES nare, kai 75 proc. surinktų muitų sumos bus pervadama į ES biudžetą, importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo svarba ir administravimo reikšmė padidės, muitinio įvertinimo teisės aktų taikymo kontrolę atliks ir ES institucijos.

2. Importuojamų prekių muitinį įvertinimą reglamentuojantys Lietuvos teisės aktai atitinka PPO muitinio įvertinimo susitarimo, PPO Muitinio įvertinimo komiteto priimtų sprendimų, Europos Bendrijos Tarybos 1992 m. lapkričio 19 d. reglamento Nr. 2913 „Dėl Bendrijos muitinės kodekso patvirtinimo“ ir Europos Bendrijų Komisijos 1993 m. liepos 2 d. reglamento Nr. 2454/93/EEB „Dėl Tarybos reglamento Nr. 2913/92 EEB „Dėl Bendrijos muitinės kodekso patvirtinimo“ įgyvendinimo nuostatų“ nuostatas. Tai patvirtina ir tas faktas, kad Lietuva 2001 m. gegužę tapo PPO nare, 2001 m. lapkritį sėkmingai užbaigė stojimo į Europos Sąjungą derybinį skyrių „Muitų sąjungą“.

3. Siekiant užtikrinti pagrindines muitinės vykdomas kontrolės funkcijas nesudarant jokių kliūčių teisėtam verslui bei vienodą ES muitinės kodekso nuostatų taikymą tapus ES nare, Muitinės departamentui, remiantis Europos Sąjungos institucijų sprendimais, išaiškinimais, rekomendacijomis, rengti išaiškinimus ne tik muitinėms, bet ir ūkio subjektams, konsultuoti juos prekių muitinės vertės nustatymo klausimais.

LITERATŪRA

1. **Daugiašalių** derybų dėl prekybos Urugvajaus raundo rezultatai. – Vilnius: Alma littera, 1999.
2. **Lietuvos Respublikos** bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947), Baigiamojo dokumento, išreiškiančio daugiašalių derybų dėl prekybos Urugvajaus rezultatus, ratifikavimo įstatymas // Žinios. 2001. Nr. 46.
3. **Walter Cats**. Europos Sąjungos teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 1999.
4. **Lietuvos Respublikos** muitinės kodeksas. – Vilnius, 1995.
5. **Prekių** muitinio įvertinimo tvarka // Žinios. 1999. Nr. 52–1686.
6. **Supaprastinta** importuojamų greitai gendančių prekių muitinio įvertinimo tvarka // Žinios. 2002. Nr. 41–1534.
7. **Prekių** muitinio įvertinimo tvarkos tam tikrų nuostatų taikymo metodika // Žinios. 2000. Nr. 82–2501.
8. **Prekių** sandorio vertės patikslinimo jų gabenimo, draudimo, krovimo bei tvarkymo išlaidomis taisyklės // Žinios. 2002. Nr. 99–4419.
9. **Muitinės** vertės deklaracijos (forma VD1) pildymo bei muitinio įforminimo instrukcija // Žinios. 1996. Nr. 123–2883.
10. **Importuojamų** automatinių duomenų apdorojimo įrangai skirtų laikmenų ir jose esančių duomenų bei programinės įrangos muitinės vertės nustatymo tvarka // Žinios. 1998. Nr. 95–2650.
11. **Naudotų** automobilių muitinio įvertinimo metodika.
12. **Radžiukynas J.** Importuojamų prekių muitinis įvertinimas. – Vilnius: LII, 1997.
13. **Customs** valuation. WTO Agreement and texts of the technical committee on customs valuation, WCO, 1998.
14. **Tom Walsh.** The Customs code of European Union with implementing regulation and annexes. – Butterworths.

Certain Problems on Customs Valuation of Import Goods

Dr. Juozas Radžiukynas

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article analyses the methodology, main principles and methods of customs valuation, reasons and considerations of its application. According to the detailing level of the customs valuation, the legal basis is comprised of three level legislations. The first level of legislation is the Customs Code of the Republic of Lithuania that was adopted by Seimas (Parliament) and came into force on the 1st of January 1998. Articles 29-37 of the Customs Code are devoted for customs valuation regulation. The second level of legislation is the Order of Customs Valuation of Goods adopted by Government Resolution Nr. 748 of 9 June 1999. It explains in detail the implementation of the provisions of customs valuation stipulated in the Customs Code. The third level of legislation is the rules on certain provisions of customs valuation adopted by the Order of Director of the Customs Department under the Ministry of Finance. The author of the article analyses the customs valuation legislation of the Republic of Lithuania, its compliance with the provisions of the Agreement on customs valuation of WTO, as well as the Customs Code of the European Union. The comparative analysis of legal acts proves that the customs legislation is harmonised with the Customs code of the European Union. The fact that Lithuania successfully completed the European Union accession negotiation chapter "Customs Union" in November 2001 confirms it.

Upon the EU accession, the Lithuanian Customs will solve new important tasks in the sphere of Acquis communnataire, application of legislation, particularly in customs valuation matters, to ensure that the customs administrations would act as one single Customs administration. The importance of determination of customs value of import goods, as a bases of collection of customs duties and taxes will enhance because 75 per cent of customs duties collected by the Lithuanian Customs will form the EU budget. Therefore, the control of customs valuation will be carried out not only by the Lithuanian Customs, but also by the EU institutions.

The transaction value method is prevailing in the Lithuanian customs for the purposes of customs valuation. This method is applied in 96,46 per cent of import cases according to the amount of customs declarations, and in 95,5 per cent of cases according to the declared customs value of goods. Therefore, the author analyses in the article more in detail the transaction value method, studies such concepts of transaction value as „goods sold for export to county of importation“, „price actually paid or payable“, and the elements of pricing of transaction value. Most of these questions are subject of discussions of specialists and customs officials.

In order to improve the uniform implementation of the provisions of customs valuation of the EU Customs Code, the Customs Department of Lithuania needs to prepare the guide on implementation of provisions on customs valuation not only for customs officials, but for traders as well, to render them consultations on customs valuation issues.